

Žváček, Dušan

Ruský verš 1890-1925

Opera Slavica. 1994, vol. 4, iss. 1, pp. 70-73

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116357>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ce slovenských překladů z německé poezie v 19. století. Klíčové postavení slovenských literatur potvrzuje stat' Jána Jankoviče o překládání z chorvatské, makedonské, slovinské a srbské dramatické tvorby. Jana Tesařová pojednává o překladech z baltských literatur, Dagmar Sabolová zkoumá velmi zajímavé osudy překladů Dantova Pekla na Slovensku, Katarína Kenížová píše o překladech Franceova románu Ostrov Tučňáků a Eva Malievová o dvou překladech Pasternakova Doktora Živaga. Ocenění zaslouží přehled Mirona Sisáka o moderní ruské literatuře ve Slovenském denníku a pečlivě sestavená výběrová bibliografie k teorii a dějinám překladu na Slovensku (Veronika Čejková), dobrý pramen informací.

Najdeme zde pochopitelně místa, která by si zasloužila hlubšího propracování: některé studie jsou příliš úzké (třeba o překládání jednoho díla); to by však nevadilo, pokud by průkazně demonstrovaly nějaký širší typový znak, něco, co signalizuje zásadnější

tendence - myslím, že to v některých případech říci nelze. To ovšem ani těmto studiím neubírá na zajímavosti: sám jsem spíš přívržencem hlubinných ponorů než plochých přehledů. Jen těžce se tu však nachází vnitřní spojitost všech studií tak, aby nebudily dojem tematické třífště. Je zřejmé, že dominantní téma, totiž slovenský překlad, je všem společný, ale poněkud více mělo být zdůrazněno metodologické propojení a sémantická návaznost - to je ovšem z takového kolektivního výzkumu, jak dobře vím, to nejsložitější, to, co se většinou daří až v dalších sbornících. Řekl bych, že první svazek *K otázkám teorie a dějin překladu na Slovensku* je dobrá práce sondážního charakteru, která mapuje již několikrát oraný terén nově, z nadhledu, z perspektivy nové doby, současně však historicky citlivě. Nesnaží se tedy násilně "přehodnocovat" za každou cenu - právě důraz na kulturní pluralitu je tím, co mně na této práci imponuje nejvíce.

Ivo Pospíšil

Ruský verš 1890 - 1925

M. Л. Гаспаров: Русские стихи 1890-1925 годов в комментариях. Москва 1993, 272 с.

Svrátzná antologie ruského experimentálního verše od zasvěceného znalce versologické problematiky M. L. Gasparova obsahuje mimořádně cenný materiál, který čtenáři odhalí - při jeho současně probíhající analýze - dosud málo známou, ne dost osvojenou ka-pitolu v dějinách moderní ruské literatury.

Předmluvu ke knize si můžeme - sami pro sebe - rozčlenit na tyto tematické části:

1) část popularizačně-esejistikou; 2) bibliografickou, v níž autor vyjmenovává podle jeho soudu nejlepší a nejhodnější monografie a učební příručky ke studiu ruského verše. Jsou to tyto:

1. Богомолов, Н. А.: Стихотворная речь. М. 1988 (вводное учебное пособие); 2. Холшевников, В. Е.: Основы стихосложения: Русское стихосложение. 2-е изд., Л. 1972; Илюшин, А. А.:

Русское стихосложение. М. 1988 (учебники); 3. Томашевский, Б. В.: Стилистика и стиховедение. М. 1959 (курс лекций); 4. Шенгели, Г. А.: Техника стиха. 2-е изд., М. 1960 (научно-популярная книга, превосходная по ясности, хотя местами устаревшая).

Metodologická koncepce a kompoziční výstavba všech těchto prací - uvádí autor - je klasicky standardní: souvislý výklad teorie, ilustrovaný krátkými příklady.

Jediná příručka je vystavěna opačným způsobem: 5. Мысль, вооруженная рифмами: Поэтическая антология по истории русского стиха. (Составитель, автор статей и примечаний В. Е. Холшевников.) 2-е изд., Л. 1987.

Gasparov pak právě tuto knihu podrobněji charakterizuje: Je v ní uvedeno více než 600 básní (včetně úryvků) od 17. stol. do současnosti; za každou básní je úsporně, přijatými konvenčními znaky dán její metrický a strofický vzorec, event. s minimem vysvětlujícího textu. Každý oddíl je opatřen úvodními poznámkami s celkovou charakteristikou ruského verše tohoto období a odkazy na následné básnické texty. Jako plnohodnotná učební pomůcka však tato publikace - podle Gasparova - sloužit nemůže: Ne každý básnický skvost je zajímavý versologicky a naopak.

3) V poslední části předmluvy pak autor objasňuje koncepci této své nejnovější práce: 1. Materiál je uspořádán nikoli chronologicky, nýbrž logicky, od jednoho aspektu výstavby verše k druhému; 2. Versologické komentáře ke každé básni jsou obsírné a jsou uspořádány tak, aby na sebe logicky navazovaly a vytvářely ucelenější obraz o vývoji a stavu ruského verše; 3. Jako materiál byly vybrány verše zajímavé z versologického hlediska, experimentální, často představující raritu. Gasparov to názorně komentuje takto: "...экспонат кунсткамеры ярче бросается в глаза и дольше

остается в памяти, чем обычная хрестоматийная классика" (с. 4). 4. Uvedeným časovým vymezením kniha de facto představuje "versologický portrét" určité literární epochy, k níž se v současné době upíná značná pozornost. Autor ovšem uvádí, že se záměrně vyhýbal nadměrnému využívání ukázek z děl klasiků (z Brjusova, Bloka, Bělého), přednost naopak dával autorům polozapomenutým či všeobecně málo známým, vytvářejícím svou tvorbou nutně literární pozadí. Většina básní z 293 příkladů a ukázek je zde otištěna vůbec poprvé! Značný přínos knihy, o níž je řeč, má tedy nejen aspekt literárněteoretický, nýbrž i literárněhistorický.

V závěru předmluvy uvádí autor (jako bibliografickou tečku) ještě jednu (svou) knihu, která některé naznačené problémy zasazuje do širšího kontextu a zároveň přináší další bohatou bibliografii: Гаспаров, М. Л.: Очерк истории русского стиха: Метрика, ритмика, рифма, строфика. М. 1984.

Po předmluvě následuje v knize (na s. 5-10) průpravná část (Предварительные сведения). Autor zde vysvětluje základní versologické pojmy a termíny, přičemž induktivními postupy (kladením otázek apod.) koriguje některé dosavadní vžitě představy o podstatě sledovaných jevů (nikoli samu jejich podstatu!). Autor má přitom neustále na zřeteli (a možno říci: podvědomě) velmi podmíněné spojitosti mezi veršovou formou a obsahem básně.

Vlastní text knihy je rozčleněn do osmi kapitol; stěží bychom hledali, která z nich je přínosnější:

- I. Стих и проза;
- II. Стихораздел и рифма;
- III. Ритмика;
- IV. Силлабо-тоническая метрика;
- V. Несиллабо-тоническая метрика;
- VI. Строфика;
- VII. Твердые формы

(Zde představeny klasické veršové formy tzv. formální lyriky: triolet, rondel, rondo, pantum, sestina, sonet, ...);

VIII. Стих и смысл (семантика 3-ст. хорей).

(Zde se - podle našeho názoru - podařilo autorovi prokázat, že vztah mezi sémantikou veršové formy a tematickou stránkou básně má historicky podmiňný, tj. literárněhistorický charakter.)

Knihu doplňují maximálně hutné, originální informace o 111 autorech.

V příloze pro ilustraci uvádíme (s redukovanou podobou první ze dvou otištěných básní) ukázkou z této podnětné a zajímavé práce.

V závěru si dovolueme - po příkladu autora - rozšířit bibliografický obzor čtenáře knihy i této recenze o další dvě práce:

- Русское стихосложение 19 в. (материалы по метрике и строфике русских поэтов, М. 1979; ответ. ред. М. Л. Гаспаров).

- Unbegaun, В. О.: Russian Versification, Oxford 1956, 1963.

A ještě poznámka, co se týče práce В. Томашевského, uváděné zde autorem studie: Autor recenze má tuto (?) knihu v držení pod tímto názvem a s těmito základními údaji: Томашевский, В. В.: Стилистика и стихосложение (курс лекций), Ленинград 1959.

Приложение:

"Экзотические" рифмы

№ 29 Петербург

Над призрачным и вещим Петербургом
Склоняет ночь край мертвенных хламид.
В челне их два. И старший говорит:
"Люблю сей град, открытый зимним пургам,..."

(М. Волошин, 1915)

Passivum

Листвой засыпаны ступени...
Луг потускнелый гладко скошен...
Бескрайним ветром в бездну взброшен,
День отлетел, как лист осенний.

Итак, лишь нитью, тонким стеблем
Он к жизни был легко прицеплен!
В моей душе огонь затеплен,
Неугасим и неколеблем.

(В. Ходасевич, 1907)

В каждом языке есть слова и грамматические формы, на которые можно подобрать много рифм, и есть другие, на которые рифм почти нет. Первыми обычно пренебрегают как слишком легкими: например, в русском языке глагольные рифмы считают "слабыми", потому что на -ать, -ить, -ал, -ил можно избрать великое, но однообразное множество рифмующих глаголов. Вторые обычно из-за частой повторяемости ощущаются как банальные: такovy в русской поэзии "любовь - кровь", "камень - пламень", "морозы - розы", над которыми шутил еще Пушкин. Избегая банальных рифм, поэты ищут новых, т. е. мало использовавшихся в поэзии, слов и словоформ - экзотических. Выражения "банальная рифма" и "экзотическая рифма", конечно, не являются терминами, но для практического употребления вполне удобны.

Примером новых "слов" может служить сонет Володина: на "трудное" слово "Петербург" ("Друзья! Слабеет в сердце свет, / А к Петербургу рифмы нет", - писал еще в 1928 г. в ностальгическом стихотворении Г. Адамович) приискивается в качестве рифмы сперва русское слово в необычном числе и падеже, потом греческое, вошедшее в русский язык (Демидур - ...), и, наконец, латинское слово в подлинно латинском виде (resurgam - "восстану"); ...

Примером "новых слов" может служить восьмистишие Ходасевича: заглавие его означает "страдательный залог", и из восьми рифм пять образованы краткими причастиями этого залога - формой редкой и непривычно звучащей в рифме.

Dušan Žváček

Studie o A. A. Vrzalovi

Pospíšil, I. : Srdce literatury. Alois Augustin Vrzal (1864-1930). Brno 1993, 44 str.

Jestliže v úvodu své útlé knížky o Aloisi Augustinu Vrzalovi její autor praví, že je to mj. "příspěvek k poznání určité fáze česko-ruské vzájemnosti", pak je třeba si hned na začátku položit otázku, jaké místo zaujímala uvedená vzájemnost v české (i slovenské) kultuře, na jaké tradice navazovala, jaké měla podoby, jakou úlohu hrála např. slovenská filologie v rozvoji českého národního života apod.

Je známo, že slovenská vzájemnost byla součástí mnohem širšího a v různých etapách odlišně chápaného slovanství, které se projevovalo různě: jednou jako slavjanofil-

ství, jež působilo mj. na ruskou inteligenci a na ruskou společnost v letech válek v minulém století za osvobození balkánských pravoslavných Slovanů, podruhé jako program humanitní a jindy zase jako panslavismus, austroslavismus či jako neoslavismus, který vznikl na počátku našeho století. Tedy v letech, kdy A. Vrzal o ruské literatuře psal nebo z ní překládal.

Částečné hodnocení a shrnutí českého a slovenského slovanství nacházíme již v Masarykových "slovanských studiích" (k nimž počítám také jeho "českou otázku") z konce minulého století a pak v Benešo-